

THE ROLE OF STATISTICS IN THE SOCIAL SPHERE IN THE REPUBLIC OF BULGARIA

Abstract: The article examines statistics as a science and practice and its important role in different spheres of socio-economic life. The National Statistical Institute, the Bodies of Statistics and the Bulgarian National Bank are the source of official statistical information in the Republic of Bulgaria.

Author information:

Lora Rashkova
Lecturer PhD
at Konstantin Preslavsky – University of Shumen
Faculty of Education
Department of Social Work
✉ l.rashkova@shu.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:
statistics, social sphere, statistical activity,
employment, National Statistical Institute

Статистиката играе важна роля в различни сфери и аспекти на социално-икономическия живот, чрез представянето и като учебна дисциплина. Статистиката е наука, която следи количествените промени, които настъпват в социалния, политическия, икономическия живот на обществото. Количествените данни се установяват чрез методите на тази наука: преброяване, наблюдение, статистически изследвания, анализ на данни и други.

За да се изясни ролята на статистиката в социалната сфера е необходимо да се разгледат **основни понятия** като: статистика, статистически метод, статистическа наука, статистическа практика, статистики, социална дейност, педагогическа дейност, система, социални системи, институция.

Статистиката като наука и практика

Същност на понятието статистика- Произход и същност на понятието "Статистика".

Според някои статистики, думата "Статистика" произхожда от латинската дума "STATUS", и означава "Състояние", "Положение". Първоначално статистиката възниква като наука за държавата (население, религия, армия, национално стопанство и други). Съществуват и други предположения за произхода на думата "Статистика". Но за първи път тя е употребена от немският учен Годфрид Ахенвал, и затова той се смята за баща на статистиката.

- **Статистическият метод** е съвкупност от способности и похвати за събиране, обработване и изследване на статистическите данни.
- **Статистическа наука** - тя изучава чрез статистическият метод количественото изражение на масовите обществени явления и процеси (МОЯП).
- **Статистическа работа (практика)** - това е работата в резултат на която, се получават статистическите данни. Тя е станала професия на много хора, които се наричат "Статистики".

Статистиците създават, произвеждат статистическа информация, а нейни потребители са: инженери, икономисти, лекари, историци, физици, и много други. [13]

Социалната дейност е такъв вид човешка дейност, която се основава на съответното социално или друго законодателство. Изпълнява се от длъжностните лица в съответните социални структури по повод решаването на социални проблеми на лица, групи и общности от населението. Държавни, частни, нестопански организации, отделни лица или сдружения на граждани извършват социални дейности [4,с.105].

Педагогическата дейност е вид социална дейност и включва в себе си: възпитателна, учебна, преподавателска и образователна дейност. В основата на всеки педагогически процес стоят педагогическите взаимодействия [7,с.18].

Системата е цялост, единство, съчетание на елементи, реда по който са организирани частите на цялото [2,с.740].

Структурата е разположение, подреждане на частите в цяло, строеж, устройство [2,с.768].

Институцията е обществен орган, сфера на социалните отношения, установени юридически или морално [2,с.295].

Социалните системи са институционални системи, разглеждани като устойчиви комплекси от правила, норми, разбирания, регулиращи човешкото поведение и преобразуващи го в системи от роли и статуси [12].

Социалната система притежава структура с равнища, свързани едно с друго: индивид – група – институция – обществото като цяло. На всяко от тези равнища съответства определен тип йерархия: технически, мениджърски, институционален и социален [12].

Съществена черта на социалната система е нейната целенасоченост, поради присъствието на човека като системоизграждащ елемент. Социалните системи са многомерни, многостепенни със сложна йерархическа структура. В много широки граници социалните системи се самопроизвеждат, самоизменят и саморазвиват.

Компонент на социалната система е педагогическата система. Една от най-съществените особености, които отличават педагогическата система от останалите системи, е че системоизграждащ елемент е възпитаникът, който е не само обект, но и неин субект. Педагогическата система се създава за да осигури в най-голяма степен условия за развитие на личността. Самоцел на тази системата е възпитаникът [1,с.20-23].

Категорията „социална работа“ в специализираната литература се разглежда от позицията на системния подход, като система от вида “социален работник – клиент“. Основава се на необходимостта от предоставяне на помощ. Тя е най-вече социална дейност и е свързана със стремеж към постигане на определено социално благополучие. Включва в себе си както практиката така и нейното управление [6,с.7].

К. Леков пише, че [3,с.97] “социалната дейност е процесът на действие и начинът на отношение на хората към проблемите от социалната сфера на обществото, в съответствие с изискванията за постигането и поддържането на социалното благополучие или за ограничаване до възможния минимум на социалното неблагополучие“.

Принципите на социалната дейност са: принципът на хуманизъм, социална справедливост, свобода на личността, социално партньорство, зачитане правата на клиента, професионална етика и морал, компетентна намеса, информирано съгласие, конфиденциалност и др.

Целите на социалната дейност са насочени към смекчаване на последиците от бедност, социална изолация на индивиди и групи. Те са в отговор на потребностите на хората, изживяващи негативни последици като жертви на насилие, бездомни, зависими, с девиантно поведение, нишилизъм, инвалидност, в неравностойно социално положение, дезадаптация, проблеми в междуличностните отношения, проблеми в партньорството и брака, заболявания, престъпност

и др. Целите са насочени още към осъществяване на реформи, водещи до утвърждаване на институциите на социалната политика, поглед към индивида и неговата социална среда.

Обекти в социалната работа са индивиди, групи, общности – хора, нуждаещи се от подкрепа и помощ. Те принадлежат към различни слоеве в социалното пространство и срещат затруднения в организирането на ефективното си съществуване. Това са хора в неравностойно социално положение, в криза.

Субекти в социалната работа са всички хора, организации и институции, които провеждат и управляват социалната дейност [5,с.28-29].

Българска нормативна уредба в статистическата сфера

Важни нормативни документи, стратегии и програми в тази област са:

- Политика за личните данни в Национален статистически институт
- Закон за статистиката
- Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България, 2013 - 2017 г., изменена чрез удължаване до 2020 година
- Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България, 2013 - 2017 г.
- Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България, 2008 - 2012 г.
- Национална статистическа програма за 2019 г.
- Национална статистическа програма за 2018 г.
- Национална статистическа програма за 2017 г.
- Национална статистическа програма за 2016 г.
- Национална статистическа програма за 2015 г.
- Устройствен правилник на НСИ
- Бюджет на НСИ за 2019 г.
- Бюджет на НСИ за 2018 г.
- Бюджет на НСИ за 2017 г.
- Бюджет на НСИ за 2016 г.
- Отчет за изпълнението на Националната статистическа програма и за дейността на НСИ през 2018 г.
- Отчет за изпълнението на Националната статистическа програма и за дейността на НСИ през 2017 г.
- Отчет за изпълнението на Националната статистическа програма и за дейността на НСИ през 2016 г.
- Отчет за изпълнението на Националната статистическа програма и за дейността на НСИ през 2015 г.
- Отчет за изпълнението на Националната статистическа програма и за дейността на НСИ през 2014 г.
- Правилник за разпространение на статистически продукти и услуги
- Правилник за предоставяне на анонимизирани индивидуални данни за научни и изследователски цели
- Правилник за библиотечно - информационната дейност в НСИ
- Правилник за устройството и дейността на Научно-експертния съвет в НСИ
- Закон за Преброяване 2021
- Закон за Преброяване 2011
- Закон за статистика на вътрешнообщностната търговия със стоки - в сила до 30.06.2012г.
- Закон за статистика на вътрешнообщностната търговия със стоки - в сила от 1.07.2012г.

- Инструкция за деловодната дейност и документооборота в ЦУ на НСИ
- Инструкция за мерките и средствата за защита на личните данни
- Правилник за статута и устройството на списание "Статистика"
- Цели на администрацията за 2014 г.
- Отчет за изпълнение на целите за 2013 г.
- Цели на администрацията на НСИ за 2013 г.
- Отчет за изпълнение на целите за 2012 г. [10].

Статистически годишник

Съгласно Закона за статистиката официалният източник на информация в Република България е Националната статистическа система, която се състои от Националния статистически институт, органите на статистиката и Българската народна банка.

В Статистическия годишник задължително се цитира съответният източник, предоставил информацията. Данните, за които не е посочен източникът на информация, са резултат от изследванията на Националния статистически институт.

Националният статистически институт представя на вниманието на потребителите на статистическа информация от страната и чужбина 86-ото издание на Статистическия годишник на Република България в печатен и електронен формат. В изданието е публикувана актуална статистическа информация за демографското, икономическото и социалното развитие на страната за периода 2012 - 2017 г. в различни териториални и класификационни нива и разрези [9].

Съгласно Закона за статистиката - Чл. 2. Статистическата дейност обхваща разработването на методологията и планирането на статистическите изследвания, получаването, събирането, обработването, съхраняването на индивидуални данни и статистическа информация, анализирането, предоставянето и разпространението на статистическа информация.

Статистическата дейност се осъществява при спазване на следните принципи: професионална независимост, безпристрастност, обективност, надеждност, статистическа тайна и ефективност на разходите.

Статистическата информация се произвежда при спазването на следните критерии за качество: адекватност, точност, навременност, пунктуалност, достъпност и яснота, сравнимост и логическа обвързаност.

Според чл.3 от Закона за статистиката Националната статистическа система се състои от Националния статистически институт, органите на статистиката и Българската народна банка.

Органите на статистиката са държавни органи или техни структурни звена, които разработват, произвеждат и разпространяват статистическа информация.

Органите на статистиката се определят като такива и се включват в Националната статистическа система със заповед на министър-председателя по съвместно предложение на ръководителите на съответните ведомства и председателя на Националния статистически институт за срок 5 години.

Националният статистически институт поддържа актуален списък на органите на статистиката, който предоставя на Евростат на всеки 5 години или при промяна.

Националният статистически институт и органите на статистиката осъществяват статистическата дейност на държавата, като провеждат периодични и еднократни статистически изследвания, включени в Националната статистическа програма.

Органите на статистиката работят под методическото ръководство на Националния статистически институт при изпълнение на Националната статистическа програма.

Националният статистически институт, органите на статистиката и Българската народна банка са източникът на официална статистическа информация в Република България.

Необходимите за статистическото изследване данни, включително индивидуални, се събират непосредствено от статистическите единици, както и от административни източници.

Събирането на индивидуални данни непосредствено от статистическите единици се осъществява на основата на задължително или доброволно участие на физически лица, домакинства, икономически единици или други организации.

Органите на статистиката предоставят на Националния статистически институт данни, включително индивидуални, необходими за разработването и производството на официалната национална или европейска статистическа информация.

За намаляване на административната тежест и разходите при разработването и производството на официалната национална или европейска статистическа информация Националният статистически институт и органите на статистиката получават данни, включително индивидуални, както и обобщена информация от административни източници, създадени и поддържани от други държавни органи.

Националният статистически институт си сътрудничи с Българската народна банка, включително чрез обмен на индивидуални данни за статистически цели, при разработването, производството и разпространението на официалната национална или европейска статистическа информация или на статистическата информация на Европейската централна банка.

Резултатите от статистическите изследвания, включени в Националната статистическа програма, са достъпни за всички. Сроковете, формата и видът, в които се предоставят резултатите се съобразяват с изискванията на Евростат и се определят в Националната статистическа програма.

Бюджетът на Националния статистически институт се формира от държавна субсидия от централния бюджет, безвъзмездни целеви средства от Евростат и от други органи на Европейската комисия, предоставяни за производство на национална и европейска статистическа информация, както и от собствени приходи.

Националният статистически институт и органите на статистиката запознават обществеността с резултатите от статистическите изследвания чрез средствата за масово осведомяване, интернет страниците си, чрез собствени публикации или по друг подходящ начин при спазване разпоредбите на Закона за статистиката [15].

НАЦИОНАЛНА СТАТИСТИЧЕСКА ПРОГРАМА ЗА 2019 ГОДИНА

Приета от Министерски съвет с Решение № 42 от 25.01.2019 г.,

Обн., ДВ, бр. 17 от 26.02.2019 г.

Националната статистическа програма за 2019 година е разработена в съответствие със Закона за статистиката. Програмата включва плана за дейността на Националния статистически институт (НСИ) и планове за статистическите дейности на органите на статистиката.

Развитието на методологията, производството и разпространението на статистическа информация в Националната статистическа система на Р България се осъществява на базата на приети единни европейски стандарти и хармонизирани методи. Включените нови изследвания и дейности в националната програма за 2019 г. са свързани с нуждите на потребителите и с приоритетите заложи в Годишната европейска статистическа програма за 2019 г. Новите изследвания и дейности в НСП 2019 са:

- Преброяване на населението и жилищния фонд в Република България през 2021 година;
- Наблюдение на структурата на заплатите 2019;
- Европейско здравно интервю;

- Регистър за вноса на суров нефт;
- Икономически сметки за околната среда Регламент (ЕС) № 691/2011 и Регламент 538/2014 г. на Европейския парламент и на Съвета относно икономическите сметки за околната среда;
- Сметки за субсидиите и трансферите за околната среда (като част от икономическите сметки за околната среда);
- Изготвяне на националните инвентаризации на емисии на вредни вещества във въздуха (ПМС №227/16.10.2017 и Директива (ЕС) 2016/2284);
- Производство и публикуване на експериментална статистика от източници на Big data;
- Публикуване на данни на националния портал за отворени данни;
- Преброяване на земеделските стопанства в Република България през 2020 година [8].

Броят на заетите лица и коефициенти на заетост на национално ниво по статистически райони и области за 2018г. са представени в следната таблица:

| ЗАЕТИ ЛИЦА И КОЕФИЦИЕНТИ НА ЗАЕТОСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА 15 - 64 НАВЪРШЕНИ ГОДИНИ ПРЕЗ 2018 ГОДИНА | | | | | | |
|---|-------------------|----------------|----------------|----------------------------|-------------|-------------|
| Статистически зони Статистически райони Области | Заети лица - хил. | | | Коефициенти на заетост - % | | |
| | общо | мъже | жени | общо | мъже | жени |
| Общо | 3 068.9 | 1 636.6 | 1 432.2 | 67.7 | 71.5 | 63.9 |
| Северна и Югоизточна България | | | | | | |
| Северозападен | 266.3 | 142.3 | 124.0 | 58.8 | 61.1 | 56.4 |
| Видин | 29.6 | 15.4 | 14.3 | 58.8 | 58.7 | 59.0 |
| Враца | 55.8 | 31.0 | 24.8 | 54.5 | 58.6 | 50.1 |
| Ловеч | 45.8 | 22.1 | 23.7 | 60.9 | 56.9 | 65.1 |
| Монтана | 41.2 | 22.3 | 19.0 | 52.2 | 54.6 | 49.6 |
| Плевен | 93.8 | 51.6 | 42.2 | 64.4 | 69.5 | 59.1 |
| Северен централен | 323.7 | 174.6 | 149.0 | 64.6 | 68.3 | 60.7 |
| Велико Търново | 101.0 | 54.0 | 47.0 | 66.6 | 70.5 | 62.6 |
| Габрово | 44.2 | 23.2 | 21.0 | 67.2 | 68.4 | 65.9 |
| Разград | 41.3 | 22.9 | 18.4 | 56.2 | 61.0 | 51.1 |
| Русе | 95.7 | 50.4 | 45.4 | 67.7 | 69.3 | 66.0 |
| Силистра | 41.4 | 24.2 | 17.2 | 60.2 | 68.8 | 51.2 |
| Североизточен | 397.0 | 221.6 | 175.4 | 65.4 | 72.1 | 58.5 |
| Варна | 206.3 | 116.8 | 89.5 | 66.3 | 74.6 | 57.8 |
| Добрич | 73.3 | 40.0 | 33.4 | 65.3 | 70.2 | 60.2 |
| Търговище | 45.1 | 24.5 | 20.6 | 63.0 | 66.7 | 59.0 |
| Шумен | 72.2 | 40.3 | 31.9 | 64.6 | 70.7 | 58.2 |
| Югоизточен | 438.5 | 237.4 | 201.1 | 66.8 | 71.8 | 61.8 |
| Бургас | 179.9 | 97.0 | 82.9 | 67.4 | 72.8 | 61.9 |
| Сливен | 71.0 | 38.0 | 33.0 | 61.2 | 64.5 | 57.9 |
| Стара Загора | 141.8 | 76.6 | 65.2 | 71.0 | 75.9 | 66.0 |
| Ямбол | 45.8 | 25.8 | 19.9 | 62.3 | 68.3 | 56.0 |
| Югозападна и Южна централна България | | | | | | |

**ЗАЕТИ ЛИЦА И КОЕФИЦИЕНТИ НА ЗАЕТОСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА 15 - 64 НАВЪРШЕНИ ГОДИНИ
ПРЕЗ 2018 ГОДИНА**

| Статистически зони Статистически райони Области | Заети лица - хил. | | | Коефициенти на заетост - % | | |
|---|-------------------|----------------|--------------|----------------------------|-------------|-------------|
| | общо | мъже | жени | общо | мъже | жени |
| | Югозападен | 1 034.3 | 533.4 | 500.9 | 73.8 | 76.1 |
| Благоевград | 144.8 | 76.2 | 68.6 | 71.0 | 74.4 | 67.6 |
| Кюстендил | 49.2 | 24.7 | 24.5 | 67.5 | 66.1 | 68.9 |
| Перник | 51.0 | 26.9 | 24.2 | 66.7 | 68.5 | 64.8 |
| София | 106.6 | 59.6 | 47.0 | 73.3 | 79.2 | 67.0 |
| София (столица) | 682.6 | 346.0 | 336.6 | 75.6 | 77.5 | 73.8 |
| Южен централен | 609.2 | 327.3 | 281.9 | 66.8 | 70.9 | 62.5 |
| Кърджали | 58.6 | 33.6 | 25.0 | 58.6 | 65.8 | 51.1 |
| Пазарджик | 105.6 | 58.3 | 47.3 | 63.8 | 68.9 | 58.4 |
| Пловдив | 301.8 | 160.9 | 141.0 | 69.9 | 74.5 | 65.3 |
| Смолян | 47.1 | 25.2 | 21.9 | 67.7 | 71.1 | 64.2 |
| Хасково | 96.0 | 49.3 | 46.7 | 66.0 | 66.2 | 65.8 |

15.03.2019г.

[11].

Видно от справката, гр.София - столицата се отличава с най-висока заетост над 75%, следват София област 73,3% ,Стара Загора 71%,Благоевград 71%, Пловдив 69,9%,Русе 67,7%, Бургас 67,4 %, Габрово 67,2%, В. Търново 66,6%, Варна 66,3%,

София е с най-голям ръст на БВП – столицата произвежда 40 на сто от БВП в страната.

София все повече привлича граждани от цялата страна, като близо 21 процента от децата в България, родени през 2016 година, са от столицата. Друга отличителна особеност на столицата е концентрацията на високообразовани кадри, развита индустрия, чуждестранни инвестиции. Последните икономически анализи сочат, че София вече осигурява работни места за живеещите в съседни градове и общини [14].

Заклучение: Статистиката е наука, която проследява количествените промени, които настъпват в социалния, политическия, икономическия живот на обществото. Съгласно Закона за статистиката официалният източник на информация в Република България е Националната статистическа система, която се състои от Националния статистически институт, органите на статистиката и Българската народна банка. Националният статистически институт и органите на статистиката запознават обществеността с резултатите от статистическите изследвания чрез средствата за масово осведомяване, интернет страниците си, чрез собствени публикации или по друг подходящ начин при спазване разпоредбите на Закона за статистиката.

References:

1. Belova, M., Teoretichni osnovi na vazpitanieto, S., 1995.
2. Gaberov, I., Rechnik na chuzhdite dumi v balgarskiya ezik s prilozheniya, S., 1998.

3. Ivanov, P., Problemi na sotsialnata rabota, Sbornik: Obrazovanie, praktika, nauchni izsledvaniya, S., 2007.
4. Kusev, I., D. Dimova, Sotsialna politika i sotsialni deinosti: Analizi, eseta i tekhnologii, S., 2003.
5. Miteva, P., Metodi v pomagashnite profesii, Burgas, 2006 .
6. Sotirova, V., Osnovi na sotsialnata rabota, Univ. izdatelstvo „Neofit Rilski“, Blagoevgrad, 2011.
7. Vasilev, D., Pedagogika, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Okhridski“, S., 1992.
8. <http://www.nsi.bg/bg/content/17007/basic-page/национална-статистическа-програма-за-2019-г>
9. <http://www.nsi.bg/bg/content/17268/публикация/статистически-годишник-2018>
10. <http://www.nsi.bg/bg/content/19/basic-page/българска-нормативна-уредба>
11. 11. <http://www.nsi.bg/bg/content/4009/заети-лица-и-коэффициенти-на-заетост-национално-ниво-статистика>
12. <https://bg.wikipedia.org/wiki/Толкът> Парсънс, Уикипедия, свободна енциклопедия, 2018.
13. <https://iekonomika.dokumentite.com/art/lekcii-po-statistika-2/82821>
14. 14. https://www.sofia.bg/news-education-01/-/asset_publisher/EaJoXaDtJ8rM/content/sofia-se-otlicava-s-naj-visoka-zaetost
15. <http://www.nsi.bg/bg/content/553/basic-page/закон-за-статистиката>